books2ebooks.eu

Welamsson, W. A. E

Minnesteckning öfver Ludwigsbergs verkstad och dess verksamhet 1843-1903 : af W.A.E. Welamsson

Smedberg
Stockholm
1916

e-böcker från ditt bibliotek av
eBooks on Demand

digitaliserad av
Kungliga Biblioteket
National Library of Sweden

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök*: Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra*: Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.
Mer information finns tillgängliga via http://books2ebooks.eulla boken.

- http://search.books2ebooks.eu/

Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM
Polit. ekon.
Bol.
Bruk.

Posit. skos
Bot.
Bruk.
(Ro.)
4

MINNESTECKNING

ÖFVER

LUDWIGSBERGS VERKSTAD

OCH DESS VERKSAMHET

1843—1903

AF

W. A. E. WELAMSSON.

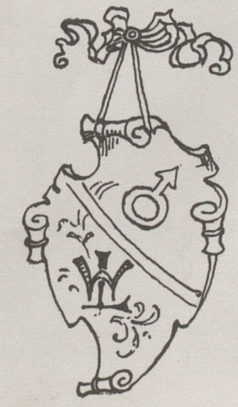

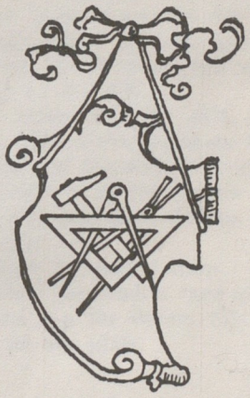

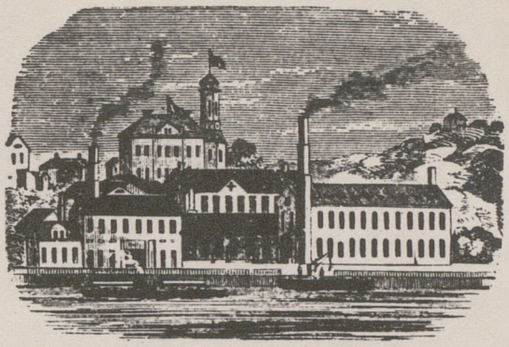

LUDWIGSBERGS VERKSTÄDER 1863.

DET gamla ordspråket »Tiderna förändras och vi med dem» kan med allt skäl äfven tillämpas på Sveriges gamla verkstäder. Förhållandena vid våra dagars verkstäder äro helt andra än de voro för en 30—40 år sedan. »Den gamla goda tiden» är nu ett minne blott, ett minne som alltmera försvinner hvart efter som den »gamla stammen» går ur tiden.

Med ingången af år 1904, då ledningen af Ludwigsbergs verkstad öfvergick i andra händer, inträdde en helt annan sakernas ordning än som förut varit rådande där. Året 1904 bildar, kan man säga, gränsen mellan den gamla och den nya tiden vid Ludwigsberg. Hela arbetsplanen började då omläggas efter en nyare tids ideer. Flera olika system för arbetsgången hafva sedan dess försökts och öfvergifvits. Med nuvarande chefens, Direktör A. Hultmans öfvertagande af ledningen började en ny uppryckningsoch omdaningstid för verkstaden, som man får hoppas komma att leda till allas bästa.

I det följande äro sammanförda några uppgifter om Ludwigsbergs verkstads tidigare öden, förhållandena vid densamma på skilda tider och några mera märkliga arbeten som där blifvit utförda, intill utgången af år 1903.

Till grund för uppgifterna angående tiden före år 1871, det år då jag erhöll anställning hos verkstadens dåvarande ägare, Ingeniören Jacques Lamm, ligga dels de meddelanden som återfinnas i den »Minnesruna vid firandet af Ludwigsbergs Verkstads femtioåriga tillvaro» den 3 Dec. 1893, som författats af Ingeniören Carl Robert Lamm, och dels antecknats efter firmans gamla räkenskapsböcker, hvilka delvis ännu finnas i behåll samt för de senare åren egna anteckningar.

Verkstaden anlades år 1843, af Ingeniören Jacques Lamm. Då verkstadens tidigare historia och utveckling är synnerligen intimt förbunden med sin grundläggares, och då Jacques Lamm i mångt och mycket var en typ för denna tids arbetsgifvare, torde några data angående honom personligen vara på sin plats.

* * *

Tredje son af den på sin tid, och inom de svenska manufaktoriernas historia såsom väfvare, färgare, tygtryckare, ljusstöpare, skeppsbyggare, redare och köpman, väl kände grosshandlaren Samuel Ludvig Lamm på Heleneborg i Stockholm, föddes Jacques Lamm den 7 Sept. 1817.

Efter att tidigt hafva genomgått Kungl. Teknologiska Institutet och därifrån afgått med gesällbref, enligt den tidens sed, praktiserade Lamm vid Nyköpings och Motala verkstäder. Den 1 Juli 1839 företog han en resa till Tyskland för att ytterligare prak-

tisera. I Berlin lyckades det honom erhålla anställning vid därvarande kungl. gjuteri, hvarjämte en del föreläsningar vid Berlins Universitet följdes. 1841 begaf L. sig åter ut på resa, denna gång med Paris som mål. Här lyckades han erhålla anställning hos firman Cail & C:o, som hufvudsakligen byggde maskinerier för sockerfabrikernas behof. På ledig tid ritade han åt Greve Adolf von Rosen, som i Paris var vår ryktbara landsman John Ericsson behjälplig att exploitera dennes genialiska konstruktion af propellern.

Mot hösten 1842 begaf sig Lamm åter mot hemlandet, besluten att där pröfva sina krafter och skapa sig en verksamhet. Väl hemkommen begärdes och erhölls, den 1 Nov. 1842, Kungl. Maj:ts och Rikets Commerse Collegii tillstånd »att anlägga och drifva Gjuteri för jern och andra metaller, äfvensom smedjor jämte modell och öfriga till maskinbyggnad hörande verkstäder». Samma år inköptes egendomen N:o 2 vid Dufvogränden, belägen i Skinnaviken nere vid sjön. På tomten funnos då några ruckliga byggnader, hvaribland en af sten, som förut användts till »hästmangel», och här inrättades nu i hast ett gjuteri, hvilket han, till sin faders ära och efter dennes förnamn, kallade Ludvigsbergs Gjuteri och Mekaniska verkstad. Med gladt mod och okuflig energi arbetades nu på att å kortaste tid få allting i ordning, och redan påföljande September kunde han hos Stockholms Hall och Manufakturrätt anhålla om tillstånd att få börja sin affär, hvilket ock beviljades honom den 7 Sept. 1843, således samma dag som han själf fyllde 26 år. Denna dag blef alltså för framtiden både hans egen och verkstadens födelsedag.

DIREKTÖR JACQUES LAMM.

Sedan alla formaliteter sålunda blifvit iakttagna dröjde det icke länge innan beställningar blefvo expedierade.

Den 16 Januari 1844 erhöll Jacques Lamm »Burskap» såsom »Manufakturist å gjuteri af jern och alla slags metaller» och aflade samma dag »Tro-, Huldhets- och Borgare-ed. 1858, då verkstaden nått den utveckling att ett försäljningsmagasin »i Staden mellan broarne» blef erforderligt, begärdes och erhölls jämväl af Stockholms Handels och Ekonomie Collegium, den 5 okt., »Burskap å Minuthandel i staden».

I sitt, 1854 ingångna äktenskap med Galathee Jacobsson hade Jacques Lamm två söner och två döttrar, af hvilka äldre sonen, Ingeniören G. M. Lamm afled den 23 Juni 1892, och den yngre, Ingeniören C. R. Lamm 1881 öfvertog ledningen af verkstaden.

I sitt uppträdande var Jacques Lamm enkel och rätt fram, begåfvad med ett brinnande hetsigt blod, hvilket ofta nog svallade öfver, var han dock vanligen vänlig och ofta skämtsam mot sina arbetare. Att Lamm för öfrigt förstod att taga sitt folk på rätta sättet framgår bäst däraf att arbetarne vanligen stannade länge kvar vid verkstaden. Då Jacques Lamm 1881 beslöt sig för att öfverlämna den direkta ledningen af verkstaden i andra händer funnos bland personalen män som arbetat hos honom i 15 till 34 år, och i några fall hade äfven sönerna till dessa haft anställning i ett 10-tal år.

Den första beställningen levererades den 27 Sept. 1843 till Fabrikör Victor Sjöberg och betingade ett pris af 1 Rdr 18 sk. 5 rst. Banco, eller i nuvarande mynt ungefär 2 kr. och 6 öre. Samma dag en annan beställning af P. Ramén för 9 Rdr 38 sk. Banco. Följande dag, till J. Öbergs Enka, en för 3 Rdr. 8 sk. Banco, såsom synes, högeligen blygsamma summor. Men »många bäckar små göra en stor å» och årets räkenskaper kunde, efter de cirka 4 månader verkstaden drifvits, afslutas med en vinst om 973 Rdr. 45 sk. 1 rst. Banco, eller ungefär 1460 kr.

Affärens storlek och omfattning får sin belysning genom anförandet af siffrorna från 1843 års Balansekonto som uppvisar en slutsumma af 10263 Rdr. 22 sk. 9 rst. Banco, eller cirka 15395 kr. hvaraf:

Inventarier	1792 Rdr.	16 sk.	— rst.	B:co.	
Material	2570 »	26 »	— »	»	

Kassa	5 Rdr.	— sk.	— rst.	B:co.
Egendomen	4775 »	41 »	9 »	»
Arbetsfolkets skulder	74 »	8 »	— »	»

samt 20 diverse fordringar, hvaribland störst hos Samuel Owens kunkursmassa, 278 Rdr. 25 sk. B:co, och lägst hos William Lindberg, Södra Varfvet, 2 Rdr Banco.

Det följande året, 1844, blef årsvinsten 4872 Rdr. 29 sk. 4 rst. B:co.

* * *

De äldsta uppgifterna angående antalet arbetare, arbetstid och timpenningar m. m. som anträffats, äro för veckan 8—13 Juli 1844. Arbetsstyrkan var då 15 man och utgjorde vid slutet af samma månad 18 man. Arbetstiden varierade mellan 12 och 16 timmar pr dag, och i genomsnitt året om 12 timmar pr dag. Aflöningen, som utbetalades hvar 14:de dag, utgjorde för veckorna 8—20 Juli, 139 Rdr 42 sk. B:co, eller i nuvarande mynt, ungefär kr. 209,81. Arbetet betalades pr timme, äfven i gjuteriet, dock förekom äfven betingsarbete. Efter gjutarnes timantal att dömma, skedde gjutning 2 gånger i veckan, onsdagar och lördagar. Detta ändrades sedermera till måndagar och torsdagar.

Här nedan meddelas en förteckning öfver de arbetare som voro anställda vid verkstaden i början af Juli månad 1844, jämte den timpenning enhvar af dem hade:

Gjutare:	Tell	med en timp.	af 4	skill.		Banco.
»	Strömberg	» »	» 3	»	8 rst.	»
»	Nyholm	» »	» 3	»	4 »	»
»	Modin	» »	» 3	»	4 »	»
»	Ahnberg	» »	» 2	»	—	»
Snickare:	Morberg	» »	» 4	»	—	»
»	Johansson	» »	» 3	»	—	»
Filare:	Spångberg	» »	» 4	»	—	»
»	Williamsson	» »	» 3	»	4 rst.	»
»	Svensson	» »	» 2	»	—	»
»	Forsberg	» »	»	»	—	»
»	Lundqvist	» »	» 3	»	4 rst.	»
Diverse:	»Dal Olle»	» »	» 3	»	—	»
»	Eric	» »	» 3	»	—	»
»	Hans	» »	» 2	»	8 rst.	»

Våren 1845 synes arbetstillgången varit mindre, arbetstiden var då 9½ à 10 timmar pr dag. I början af Mars ökas den åter till 11 timmar och arbetsstyrkan har nu ökats med 3 man, däraf en murare, med det goda namnet Andersson. I Maj är arbetsstyrkan 20 man och arbetstiden åter 12 till 14 timmar pr dag. I Juni är den 24 man och aflöningen för 14 dagar var 220 Rdr 31 sk. 5 rst. B:co.

* * *

En af de svårigheter som på denna tid mötte, vid anläggandet af ett gjuteri eller en mek. verkstad, var att kunna erhålla yrkeskunniga arbetare. Den vanliga vägen var då att söka värfva en eller annan sådan från någon förut befintlig verkstad och själf lära upp de öfriga. Under sådana förhållanden måste verkstadsgrundaren gifvetvis själf vara fullt hemmastadd inom sin tillverkning.

För att motarbeta dylika värfningar, af arbetare, från andra håll, brukade verkstäderna i allmänhet lämna fri bostad åt särdeles skickliga arbetare. Så skedde äfven vid Ludvigsberg under många år. Allt efter som arbetsstyrkan ökades iordningställdes eller inköptes bostadshus för personalen så att slutligen ett femtiotal dylika lägenheter tillhandahöllos. Det största bland dessa bostadshus var beläget vid Öfre Badstugatan N:o 48. Denna egendom, som inköptes den 20 Sept. 1857, med tillträde den 1 Okt. samma år, kostade 20500 Rdr. och hade en tomtareal om 1948¾ kvadratalnar. Bostadshuset var då så godt som nytt, uppfördt 1853, och innehöll 14 lägenheter hvaraf 12 voro om 1 rum och kök, och 2 voro enkelrum med kakelugn och spisel. 1882—83 tillbyggdes huset så att lägenheternas antal fördubblades. Inflyttningen i de nya lägenheterna ägde rum 1 april 1883.

ÄLDSTA BOSTADSHUSET.

Som exempel på hyrornas storlek för arbetarebostäder om 1 rum och kök vid denna tid kan anföras, att då den äldre delen af bostadshuset skulle byggas, sökte dess byggmästare, C. J. Sandgren, 1852, hos Stockholms Stads Brandförsäkrings Contor ett byggnadslån, hvilket äfven beviljades, mot villkor att hyrorna för hvarje lägenhet ej fick öfverstiga 43 Rdr 16 sk. Banco, d. v. s. ej fullt 65 kronor nuvarande mynt, och som ej fick höjas så länge han innehade lånet.

Inom egendomen N:o 1 Lilla Skinnarviksgatan, på »Heliga berget», i närheten af verkstaden, voro hyrorna, 1859—1861, för ett vindsrum utan kök 75 Rdr Rt., för 1 rum med del i kök 90 à 100 Rdr och för 2 rum med kök 175 à 200 Rdr Rt. och skulle då hyresgästerna i tur med hvarandra, vara behjälpliga med gårdens och gatans renhållning. Fria afträden erhöllos men vatten fick man bära ifrån sjön.

* * *

Affären började, som vi sett, i liten skala, men Jacques Lamm var en driftig och mångsidig man. Mot slutet af 1850-talet hade affären vuxit därhän att en större intilliggande tomt måste inköpas. Nytt större gjuteri och därinvid maskinverkstad anlägges. Hästarne, som förut dragit gjuterifläkten, aflösas af en från William Lindberg inköpt ångmaskin. Vid resor i utlandet hemköpas arbetsmaskiner, verktyg och nya modeller. Vid denna tid fanns godt om arbete. Behofvet af gjutna kokspislar, i stället för de gamla murade, gifver ny och riklig näring för gjuteriet. Så äfven kommunikationsmedlens hastiga uppblomstring. Ångbåtarne, som aflösa seglarne, kräfva ett bättre fyrväsende. Järnfyrar och märken uppsättas här och hvar. Järnvägarne, som nu anläggas såväl för Statens som privata bolags räkning, erfordra material af allehanda slag.

Efter expositionen i Stockholm 1866 följde en ny häftig affärskris. Seglen måste refvas — tills i början på 1870 talet ett nytt uppsving inträffar, hvars make tillförene aldrig skådadts. Uppsvinget var dock för häftigt; reaktionen kom också mot decenniets midt.

Mot de brydsamma förhållanden som då, genom den allmänna förlamningen i affärerna, inträdde, hvilka dock snart af verkstaden öfvervunnos, ansåg sig Jacques Lamm, hvars hälsa då var bruten, ej stark nog att ensam kämpa, hvarför han beslöt sig för att ställa verkstaden på aktier, och så bildades Ludwigsbergs Werkstads Aktiebolag, som den 1 Jan. 1877 öfvertog den nu något mer än 33 åriga affären Ludvigsbergs Gjuteri och Mek. Werkstad.

Inbjudningshandlingen för bildandet af det nya bolaget är daterad Mars 1876 och konstituerande sammanträde hölls på Hasselbacken den 12 Apr. samma år, då till interimsstyrelse utsågos N. von Heidenstam, A. Akrell, J. L. Frykholm, J. H. Lundberg och G. F. Berndes.

Bolagets första styrelse utgjordes af herrar Jacques Lamm, N. von Heidenstam och A. Akrell.

Det nya bolagets första omsorg blef att förbättra de gamla, ej så särdeles väl underhållna verkstads- och bostadslokalerna samt verktygsmaskinerna — sådant hade under det rastlösa framåtsträfvandet icke alltid hunnits med, och var ej heller på den tiden så alldeles modernt. Derför byggdes nya verkstäder och arbetarebostadshus, nya, tidsenligare maskiner anskaffades, och efter många år af stora pekuniära uppoffringar och ospard möda höjde sig affären på alla sätt.

Själf förblef Jacques Lamm ända till 1881 det nya bolagets Verkställande Direktör, då han, trött vid den alltmer tillspetsade konkurrensen och trött vid den tingens nya ordning, som ett friare näringslif fört med sig trädde tillbaka från chefskapet från den affär, med hvilken han i nöd och lust varit sammanvuxen.

Såsom mycket intresserad och verksam ledamot deltog han i bolagets styrelse ända till sitt, den 24 Juni 1891 timade frånfälle, då han efter ett nära 74 årigt sträfsamt, enkelt och flärdlöst lif slöt de trötta ögonen för att njuta grafvens ro.

Sin största utveckling nådde verkstaden under sin nya Chefs, Ingeniören Carl Robert Lamms ledning.

Född i Stockholm den 4 Aug. 1856, genomgick Carl Robert Lamm Maria skola och Gymnasiet 1871. Efter att åren 1871—72 hafva praktiserat vid Motala Verkstads gjuteri och 1876 utgått från Kungl. Tekn. Högskolan som Ingeniör, började han sin bana som ritare vid Ludwigsberg, blef 1878 verkmästare, och 1881 dess Verkställande Direktör.

I sitt, den 31 Mars 1900 ingångna, äktenskap med Dora Upmark har C. R. Lamm 6 söner.

Det var under en svår tid med brydsamma konjukturer som Ingeniör C. R. Lamm öfvertog ledningen af verkstaden. Med ungdomens förhoppningsfulla syn på tingen grep han sig verket an, och länge dröjde det icke förr än affären åter var på uppåtgående. Under intensivt arbete, med växlande konjukturer, ökades omsättnings och tillverkningsvärdet år efter år, ända till år 1899, då det uppgick till 1,094,966 kr. med en nettovinst för året af 219,375 kr. eller 54,8 % på hela aktiekapitalet. Samtidigt härmed hade en oafbruten utvidgning och tillökning af verkstäderna egt rum och en mängd nya arbetsmaskiner m. m. anskaffats. Arbetsstyrkan, som 1881 var 82 man, hade nu stigit till 416 man, förutom 22 tjänstemän.

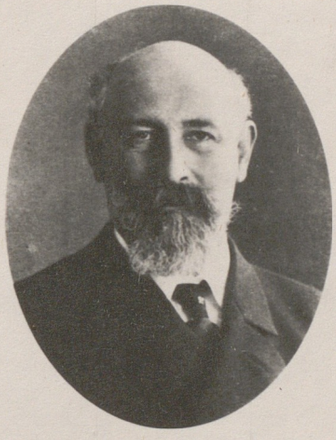

DIREKTÖR C. R. LAMM.

Under året 1900 inträdde ett märkligt omslag häri. Orsakerna härtill voro flera. Den mäst vägande af dessa torde varit det afbrott i tillverkningen af gjutgods som inträdde då en af de större kunderna plötsligt upphörde med sina beställningar af sådant, och kort därefter anlade eget gjuteri. Energiska ansträngningar vidtogos nu för att utjämna detta och anskaffa motsvarande beställningar å gjutgods från andra håll, och med godt resultat. Nu tillkommo emellertid de oroliga förhållandena inom arbetareverlden, hvilka alltmera tillspetsades och slutligen ledde till den bekanta stora lockouten och strejken inom hela verkstadsindustrien, hvilket ytterligare förlamade verksamheten.

Af flera orsaker, för hvilka det här blefve för vidlyftigt att redogöra, och då utsikterna till lugnare förhållanden inom verkstadsindustrien för lång tid framåt syntes mycket små, beslöt sig Direktör C. R. Lamm att frånträda Chefskapet för verkstaden, hvilket han så framgångsrikt utöfvadt under 22 år, och att antaga ett erbjudande af personer representerande Münchens Bryggeri-Aktiebolag, att öfvertaga den af honom innehafda aktiemajoriteten i bolaget. Köparnes afsikt var att behålla egendomen, som de behöfde för sin framtida utvidgning af bryggeriet, och att öfverlåta verkstadsrörelsen till annan firma eller till nytt bolag.

Vid extra bolagsstämma, som hölls den 30 Jan. 1904, framställde Direktör C. R. Lamm sin önskan att få afgå, och utsågs Direktör N. M. Simonsson till Verkställande Direktör för bolaget.

Några månader därefter uppgjorde köparne aftal med Luth & Roséns Elektriska Aktiebolag om öfvertagande af verkstadsrörelsen. Denna fortgick i det närmaste oförändradt i de gamla lokalerna till hösten 1909, då den helt öfverflyttades till Rosenlundsgatan 29, där den ännu fortgår.

Med Direktör Lamms afgång från bolaget afslutades, kan man säga, den första perioden af den gamla verkstadens historia.

Med verkstadens öfvergång i nya händer och under ny ledning inträdde helt andra förhållanden än förut, betingade dels af de mellan Verkstadsföreningen och arbetarnes Fackförbund gjorda öfverenskommelserna och dels af andra orsaker.

DIREKTÖRBOSTADEN.

En redogörelse för dessa, äfvensom för verkstadens öden under den gångna tiden af den nya perioden torde ligga utom ramen för denna lilla minnesteckning och lämpligast ske i annat sammanhang.

* * *

Att steg för steg följa gången af verkstädernas utvidgning och byggnadernas tillkomst torde numera vara af mindre intresse. Några interiörer af desamma visas härnedan.

GAMLA RITKONTORET.

NYA RITKONTORET.

AFFÄRSKONTORET.

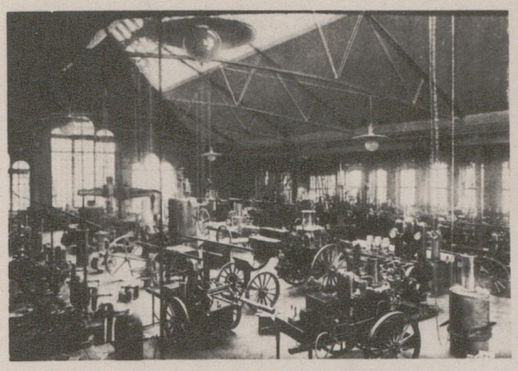

ÖFRE MASKINVERKSTADEN.

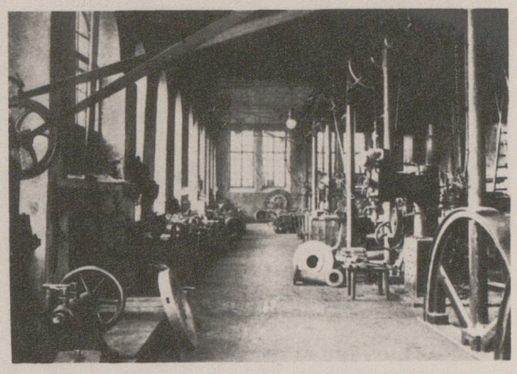

NEDRE MASKINVERKSTADEN.

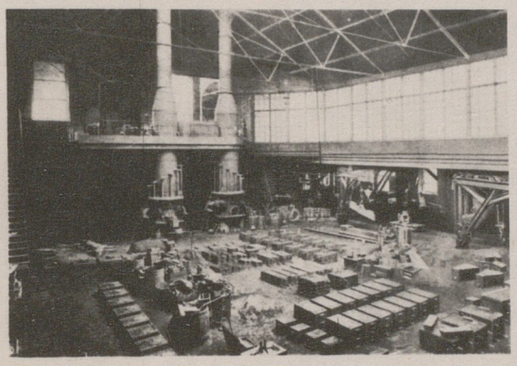

ETT AF GJUTERIERNA.

PLATSLAGAREVERKSTADEN.

Hvad verkstadens tillverkningar beträffar, så hafva dessa varit af mångahanda slag och omvexlat under årens lopp. Under de första 20 åren utgjordes de hufvudsakligen af handelsgjutgods, isynnerhet spislar och kaminer, samt af hvarjehanda maskinerier för kvarnverk, sockerbruk, färgerier, m. fl. äfvensom af maskingjutgods för andra verkstäder, bland hvilka William Lindbergs vid Södra Varfvet m. fl. voro stadiga kunder. Sedermera tillkommo arbeten för publika och enskildas byggnader. För Statens och enskilda bolags järnvägsanläggningar utfördes spel för pålkranar, spårväxlar, vändskifvor m. m.

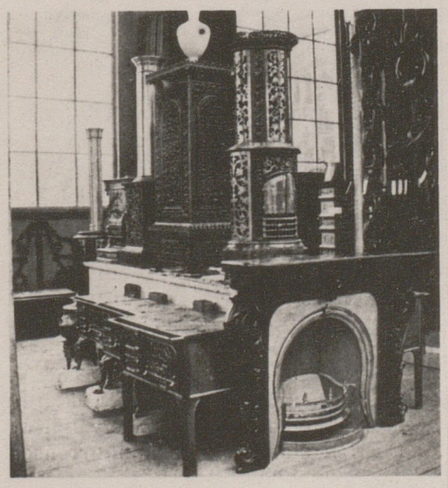

FRÅN UTSTÄLLNINGEN I STOCKHOLM 1866.

Omsättningen af handelsgjutgods ökades alltjämt och hösten 1858 öppnades eget försäljningsmagasin i N:o 33 Stora Nygatan. Försäljningen af egna tillverkningarne fortgick här i ett 30-tal år och omsättningen var tidtals så stor att verkstaden icke hann tillverka varorna så fort som de kunde försäljas. Sedermera, då verkstaden öfvergick från handelsgjutgods till andra tillverkningar, nedlades denna affär och 1898 öfverflyttades försäljningen till det nyuppförda kontorshuset vid Södra Uppfartsvägen.

Det första arbetet, af större omfattning, till Kungl. Lotsverket, bestående af gjutgods och

smiden till Bremö fyrbyggnad, levererades den 22 Juli 1859 och betingade ett pris af 2320 Rdr. Samma dag lev. ett annat arbete, för Bjurö klubbs fyr, till pris 458 Rdr.

Bland den mångfald af arbeten som under årens lopp utfördes för Svenska och Finska Lotsverken kunna nämnas: ett 50 fot högt fyrtorn för Skags fyr på Gråklubben, utfördt 1870—71. Rödkallens fyr 1871, Djupstens och Vestergrunds fyrar 1873. Svenska Högarne 1874, m. fl. Det största bland fyrtornen utfördes 1881—82 för Finska Lotsverket till Bogskärs fyrplats i Östersjön. Dess höjd var 74 fot och det var försedt med en andra ordningens linsapparat, samt betingade ett pris af cirka 50,000 kronor. Ett andra, något mindre fyrtorn utfördes 1884 för Gråhara fyrplats utanför Helsingfors.

Bland utförda mistsirenapparater för komprimerad luft märkas en för Sandhammaren, utförd 1893, och en för Vinga fyr utanför Göteborg. Denna senare apparat var utställd på Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897, där den vid flera tillfällen lät höra sin mäktiga stämma och väckte mycken uppmärksamhet.

Af utförda jernkonstruktioner och byggnadsarbeten från tidigare år, och hvilka ännu minna om verkstaden, må här nämnas: Verandan i Strömpaterren, Tullpaviljongen vid Skeppsbron, uppförd 1872, Våghuset därstädes, 1874, Saluhallen vid Köttorget 1874. Glasverandan vid Berns Salonger 1875, Verandan vid Pelikan 1878, Hasselbacken 1883 och 1889. Mosebacke Terrasser 1886. Gångbanan och trappnedgången till Fiskarhamnen vid Slussen.

Bland större, på senare tid utförda märkas: jernkonstruktioner och trappor samt hela scenmaskineriet för Kungl. Operan, 1894, samt Dramatiska Teatern, m. fl.

En på 1850—1870-talen ofta förekommande tillverkning var staket af gjutjern, af hvilka verkstaden innehade en mångfald af olika mönster och modeller.

Bland utförda arbeten af detta slag, och som ännu finnas kvar här och hvar i Stockholm, kunna nämnas: Staketet vid Kungl. Myntet, som levererades i Juni 1850, och kring Berselii park 1859, vid Maria kyrkogård, utfördt 1870, i Benickebrinken 1877, Metodistkapellet vid Adolf Fredriks Torg, m. fl.

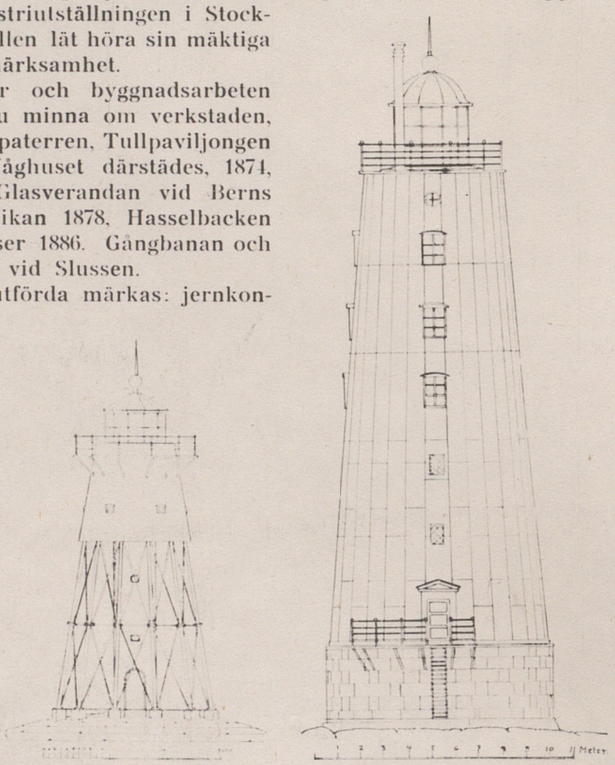

SKAGS FYRTON. BOGSKÄRS FYR.

De ståtliga kandelabrarne på Lejonbacken vid Kungl. Slottet utfördes 1890, hvarvid Konung Oscar II personligen vid verkstaden afsynade och godkände desamma. Bland arbeten af detta slag kunna äfven nämnas ett par från de tidigaste åren. Den 23 Sept. 1846 exp. tvänne kandelabrar till Drottningholms Slott, och betingade ett pris af 160 Rdr. 32 sk. Banco. För Carl XIV Johans staty i Norrköping levererades, den 30 Sept. 1846, 4 st. kandelabrar jämte staket, till ett pris af 1314 Rdr. 32 sk. Banco, hvaraf för kandelabrarne 525 Rdr. B:co.

Från denna tid är äfven det ståtlige grafmonument som restes på den Norska skalden Henrik Wergelands graf i Kristiania. Det levererades af verkstaden den 18 Okt. 1847 och kostade 1650 Rdr. B:co. Ett liknande monument utfördes äfven till August Blanches graf på Nya kyrkogården i Stockholm omkring 1870.

Under de svåra konjunkturerna som rådde inom verkstadsindustrien åren 1877—1878, måste nya tillverkningar uppsökas, och inköptes då ett mindre stifttröskverk från Tyskland. Med detta som modell jämte en vid verkstaden konstruerad hästvandring tillverkades under några år ett stort antal dylika. Då den starkt ökade konkurrensen gjorde denna tillverkning mindre lönande nedlades densamma och tillverkning af värmeugnar upptogs.

Den 3 Febr. 1882 uppgjordes kontrakt med Professor J. E. Cederblom om uteslutande tillverkningsrätt för Sverige af ett af honom uppfunnet och patenteradt system för centraluppvärmning medelst varmluft. Tillverkningen af dessa ugnar pågick under många år och värmeledningar enligt detta system utfördes i åtskilliga tusental, för skolor, sjukhus, kaserner och privatbyggnader. Samtidigt utfördes, i stor skala, värmeledningar enligt ång- och varmvattensystemen.

En annan tillverkning, som tillförde verkstaden mycket arbete, var den af dr. Gustaf de Laval konstruerade mjölkseparatorn. Den slutliga utexperimenteringen af denna skedde vid verkstaden.

Den man som säkerligen har lika stor ära af tillkomsten af separatorn är Direktör Oskar Lamm, som trots motigheterna vid början, icke tröttnade att försträcka de penningsummor som erfordrades innan den fullt dugliga maskinen uppnåddes, och som äfven därefter fick utveckla hela sin energi för att få den känd och införd i mejerierna. För hans räkning utfördes år 1880 ett 50 tal separatorer. Inalles utfördes vid verkstaden, efter den fastställda modellen, 155 st. kompletta separatorer, förutom ett antal emulsorer och andra maskinerier för mejeribehof.

Sedermera öfvertog Oskar Lamm själf tillverkningen af separatorerna. Denna började i en liten förhyrd lokal inom dåvarande Gundbergska fabriken, arbetsstyrkan var 10 à 12 man, och var detta upprinnelsen till det nuvarande, verldsomfattande Aktiebolaget Separator. Allt gjutgods togs emellertid fortfarande från Ludwigsberg och nådde slutligen den omfattning att gods till cirka 70 maskiner levererades pr arbetsdag. Med utgången af 1899 upphörde dessa leveranser, då bolaget anlade eget gjuteri.

Men äfven andra slags arbeten utfördes. Verkstadens belägenhet vid sjöstranden ansågs synnerligen gynnsam för byggandet af ångslupar. Den första båten byggdes 1880. Den hade en längd af 30 fot och bredd 8 fot samt en 5 nom. hkrs propellermaskin Vid försäljningen erhöll den namnet »Pikku Matti». 1882 levererades de första två ångsluparne »Nian» och »Tian» till Stockholms Nya Angslupsbolag. De voro 50 fot långa, med en bredd af 11 fot och hade 6 nom. hkrs propellermaskin, samt afsedda att rymma 75 passagerare. 1883 levererades en ångslup till Rindö bolag och en för Nyland. 1884 en bogserbåt för Alvik. 1887 en 60 fots bogserbåt, »Ymer», med 25 hkrs maskin och 1894 en dito »Särimner» m. fl. Inalles byggdes 12 st. båtar.

Det märkligaste bland dessa byggen torde vara den experimentbåt som under åren 1886—87 byggdes för dr. G. de Laval. Då denna båt både till sin form och konstruktion högst väsentligt afvek från den vid fartyg vanliga, torde några uppgifter om densamma hafva sitt intresse. Fartyget bestod egentligen af tvänne båtar, den ena gående helt och hållet under, och den andra helt öfver vattenytan. Den öfre båten uppbars af pelare som voro fästa på den undre båten och tillträdet till denna senare skedde genom ett rör med oval sektion, gående från den undre båten upp i den öfre. Den öfre båtens längd var 44 fot och största bredden 6,6 fot. Undre båten hade en längd af 60 fot, bredd vid nollspantet 8 fot och höjd vid detsamma 9 fot. Afståndet mellan båtarne cirka 5,5 fot. Deplacementet var ungefär 3000 kbfot. Undre båten hade kvadratisk genomskärning och nollspantet var lagdt långt föröfver så att båten hade form som en fisk. Båtskrofvet var försedt med ett system af kanaler för utpressning af komprimerad luft mellan fartygets ytor och vattnet, i afsikt att minska friktionsmotstånden under fartygets gång, en anordning å hvilken de Laval 1883 uttagit patent. Båten var försedd med 4 roder, af hvilka 3 st. voro horisontala och afsedda att reglera båtens djupgående, och det fjärde var anordnat på vanligt sätt. De horisontala rodren voro äfven anordnade för »luftsmörjning». I den undre båten voro placerade ångpanna och propellermaskin, pumpar och naftacistern äfvensom en balanseringsvikt.

60 FOTS BOGSERBÅT.

Propellermaskinen, som var konstruerad af Ing. F. Flodman, levererades af Södra Varfvet. Den var dubbelcylindrig, med vertikal uppställning och hade vefaxeln

liggande öfver cylindrarne. Maskinen var föröfrigt försedd med en del extra anordningar för att kunna helt manöfreras från den öfre båten.

Ångpannan var af s. k. vattenrörstyp och anordnad för eldning med nafta. Sedan ångtrycket var upptaget skedde regleringen af oljebrännarne och vatteninmatningen i pannan från öfre båten, där ångtryck och vattenstånd kunde afläsas. Ett ringverk var anbragt vid maskinen och hölls igång af denna så att man från öfre båten ständigt kunde kontrollera maskinens hvarfhastighet. I öfre båten voro, förutom rattar för rodren, igångsättnings- och manöfverspakar för de olika maskinerna i undre båten, uppställda tvenne luftkompressorer af Körtings system och afsedda att inpressa luft i de härför i undre båten anordnade kamrarne och kanalerna, för fartygets och roderytornas smörjning med luft.

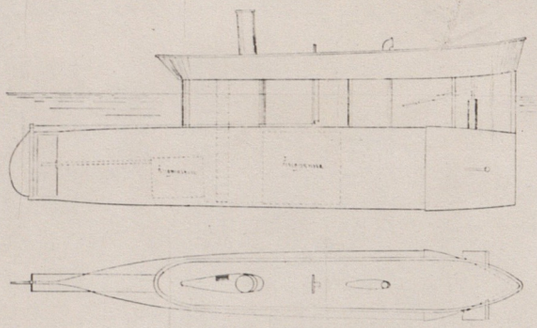

DE LAVALS EXPERIMENTBÅT.

Mot slutet af 1886 var båten i det närmaste färdig och förevisades då för en del intresserade, bland dem Prins Oskar Bernadotte. Sommaren 1887 utfördes en serie försök med denna båt. Resultaten af dessa försök äro, såvidt mig bekant, icke offentliggjorda. De torde emellertid icke hafva motsvarat förväntningarne, i det båtens form visade sig icke vara lämplig för luftsmörjning på det sätt man tänkt sig denna. Denna modellbåt var, som vi se, tilltagen i stor skala och säkerligen ett synnerligen dyrbart experiment, hvilket torde förklara hvarför saken icke fullföljdes.

Redan i början af 60 talet förekommo bland beställningarne, ångmaskiner och verktygsmaskiner, såsom svarfvar och borrmaskiner. De torde dock hafva varit af relativt mindre och enklare slag. En hel del sådana af långt mera kväfvande slag hafva sedermera utförts, exempelvis ett antal universalfräsmaskiner af Amerikansk modell, som utfördes 1888—90. Bland ångmaskiner kunna nämnas 1 st. 10 hkrs. som 1887 lev. till Tekniska Högskolan i Stockholm. Ett st. 200 hkrs. maskin för Göteborgs offentliga slakthus och en liknande till Viborgs vattenledningsverk m. fl.

Den första personhissen i Stockholm införskrefs från Amerika af Ingeniören C. A. Hellstrand i slutet af 1880 talet. Den uppsattes inom hans egendom vid Blasieholmshamnen och drefs med vattentryck från en cistern placerad på vinden.

Med stöd af de erfarenheter som vunnits med denna hiss upptog verkstaden 1890 tillverkning af hissar. De första personhissarne som tillverkades drefvos med vattentryck. Då, af flera skäl, hissar drifna med elektrisk motor ansågos blifva bekvämare att handhafva, öfvergick man till detta system. Den första elektriskt drifna personhissen levererades 1894 och efterföljdes af en lång rad sådana. Under årens lopp levererades äfven en mångfald varuhissar, såväl för elektrisk- som maskin- och handkraft, och i alla tänkbara storlekar, från brefhissar upp till sådana för 2000 kg. last samt för de mäst olikartade ändamål, från mathissar i privathus och restauranter till latrinkärlshissar i pudrettfabriker. Likhissen i Carolinska Institutet levererades 1885. Den stora lastkranen vid Blasieholmshamnen levererades 1879—80. Denna tillverkning bedrefs i 10 år, hvarefter den nedlades, med undantag för pudrettfabrikernas behof, då andra och mera lönande arbeten upptogos.

Det nämndes här ofvan om pudrettfabriker. Stockholms Kommunala myndigheter hade under flera år arbetat på åstadkommandet af bättre anordningar för latrinens mottagande och beredning vid Löfsta. Önskemålet var att få till stånd en fabrik i hvilken latrinen genom blandning med torf kunde beredas till torfpudrett, hvilket förfaringssätt blifvit förordadt af hälsovårdsmyndigheten. Flera förslag i detta syfte uppgjordes och förkastades. Någon fabriksmässigt anordnad pudrettberedning lär ej heller, vid denna tid, funnits någonstädes, hvarför några lärdomar ej voro att taga från annat håll. Åt Renhållningsverkets nuvarande Direktör, Ingeniör K. Tingsten, som då var nyantagen föreståndare för Löfstaanläggningen, uppdrogs 1885 att upprätta förslag till pudrettfabriken. Efter en utlyst pristäflan beträffande vissa maskinella anordningar för fabrikationen, hvilken synes icke hafva ledt till önskadt resultat, vände man sig till Ludwigs-

berg för utarbetandet af ritningar till maskinerierna. Detta förslag blef antaget, och uppdraget att utföra maskinerna lemnades 1898 åt verkstaden, som härigenom kom att äfven egna sig åt denna fabrikation.

Sedan Eskilstuna stad, år 1900, beslutat ordna sitt renhållningsväsende och att uppföra en pudrettfabrik, utarbetade verkstaden ett nytt, förenkladt och för mindre och medelstora städer afpassadt system för fabrikationen. Denna anläggning, som äfven utfördes af verkstaden, har, med vissa modifikationer, betingade af lokala förhållanden, utgjort förebilden för de flesta anläggningar af senare dato. Vid denna anläggning voro vidtagna särskilda anordningar för tillvaratagning af köksaffallet från hushållen, och dess nyttiggjörande till svinuppfödning.

De tillverkningar genom hvilka verkstaden kan anses hafva gjort sig mäst känd och vunnit sitt goda anseende äro dess ångsprutor, kylverk och pumpar, samt efter 1904 dess luftkompressorer.

Vid Ljusne mek. verkstad hade under några år tillverkats ångsprutor, hufvudsakligen efter en Amerikansk modell. Efter ägarens, Grosshandlaren W. Kempes 1883 inträffade frånfälle nedlades denna tillverkning och ritningar och modeller öfvertogos af dess generalagent Ingeniör C. A. Hellstrand i Stockholm. Med Ingeniör Hellstrand uppgjorde nu verkstaden, 1883, kontrakt om tillverkning af ångsprutor. Detta kontrakt förlängdes sedermera och slutligen, 1886, inköptes samtliga ritningar, modeller och patent rörande ångsprutorna, så att verkstaden blef ensam ägare af desamma.

De första i Sverige tillverkade ångsprutorna voro, som nämnts, enligt Amerikansk modell. Redan vid Ljusne hade vidtagits en del viktiga förändringar vid desamma. Dessa förändringar och förbättringar af sprutorna fortsattes vid Ludwigsberg, med resultat att en till sin konstruktion helt och hållet ny ångspruta framställdes. Den första, vid verkstaden utförda, ångsprutan levererades i April 1884 till Fredrikshald och var af storleken N:o 3. I Maj samma år levererades en N:o 4 till Vestervik och i Augusti en N:o 4 till Nyköping. Starten var således god, som det heter, men konkurrensen med de stora engelska firmorna, Shand, Mason & C:o och Merryweather & Sons, hvilka under många år tillverkat ångsprutor och ensamma behärskade marknaden i Europa, var synnerligen hård, då dessa gjorde allt hvad de kunde för att nedgöra den nya konkurrenten.

Under åren 1884—1904 levererades inalles 183 st. transportabla ångsprutor. Antalet pr år, under första 10 års perioden, varierade mellan 3 och 5 st. och under andra 10 års, mellan 11 och 22 ångsprutor pr år. Maximum uppnåddes år 1900, då 22 st. ångsprutor levererades.

1887 upptogs äfven tillverkning af brandsprutor för handkraft. Den första af dessa sprutor, en 8 mans, levererades den 18 Okt. 1887 till Vestervik, den andra, en 16 mans, gick till Trollhättan den 25 Nov. och en 8 mans till Dalarö, den 28 Dec. 1887. I medeltal levererades 20 st. handkraftsprutor, hufvudsakligen af de större modellerna, pr år. Maximiantalet för ett år uppnåddes 1899, då 43 st. af dem levererades.

Samtidigt med de transportabla sprutorna utfördes äfven s. k. fasta sprutverk, afsedda för industriella anläggningar. Af dessa hafva äfven under årens lopp utförts en mångfald och af olika storlekar.

Det första sprutmaskineriet för flodångspruta utfördes 1886. Sedermera levererades äfven kompletta flodångsprutor, med båt och allt. Bland utförda arbeten af detta slag märkas: Stockholms Nya flodspruta »Phoenix», Bergens, Aalesunds, Skudesnæs, Kristiansunds, Trondhjems, Göteborgs och Karlskronas m. fl. flodsprutor. En hel del sprutmaskinerier hafva äfven levererats till flodsprutor byggda på Tyska och andra varf.

1885 upptogs tillverkning af pumpar som specialitet. Den första ångpumpen levererades till Hudiksvalls Trävarubolag i Juli samma år. Under årens lopp utfördes pumpar i många tusental, af alla storlekar och för de mäst olika ändamål, såväl för tjockflytande som andra vätskor. Äfven levererades fullständiga vattenledningsverk för städer och kommuner.

Vidare utfördes Is- och Kylmaskinanläggningar. Från 1894, då denna fabrikation upptogs, och till 1904 levererades 24 st. anläggningar af större omfattning, hvaribland 2 st. om 160,000 värmeenheter hvardera. Efter år 1904 har denna tillverkning pågått i mycket stor skala och med anläggningar upptill 400,000 v. e., allt pr timme räknadt.

Under åren 1902 och 1903 utfördes en del hjälpmaskiner för Kungl. Flottan, hvaribland luftkompressorer för torpedtjänst. Sin egentliga utveckling nådde denna fabrikation under åren efter 1906, hvarför den här endast omnämnes.

Tablå öfver Ludvigsbergs Verkstads A-B. verksamhet

från bolagets bildande och till dess öfverlätelse, 1 Jan. 1904.

arbets år	Tillverknings-värde Kr.	Antal arbetare	Antal ämbetsmän	Antal Jour-Sommar-Ar.	utlöning summa för arbetare och förmän	administrationen inclus. Styrelsen	Aktie kapital	Årets netto-vinst	% på hela aktie kapitalet	Utdelning i % i aktie Serie A	Utdelning i % i aktie Serie B	Inkomster under året Kr.	Utgifter under året Kr.	Tillgångar och Skulder balansen med Kr.	Reservfond Kr.	Depositionsfond Kr.	Under året nedmälles Järn Järn	Under året nedmälles Järn Metall	Styrelse: Verkst. Dirk. Lgr.		
1877	206750	120			79370		383500	2687		6	-	149933	147245	495350					J. L.	v. H.	A.
1878	192400	92			64307		"	4436		6	-	123684	119248	504581					"	"	"
1879	139946	75			45540		"	147		-	-	104692	104544	491383					"	"	"
1880	179000	70			49790		"	5960		6	-	112199	106239	526211					"	"	C. R. L.
1881	168300	92			53182	12302	"	7760	2	8	-	113919	106159	521707					C. R. L.	"	J. L.
1882	240400	120			90472	12585	"	15182	3,95	8	-	161764	146582	548575					"	"	"
1883	285900	130			95163	13330	"	19668	5,12	8	-	183927	164259	575730					"	"	"
1884	301100	153			118058	14000	400000	18400	4,6	8	-	208303	189903	583262					"	"	"
1885	343336	170			126696	16170	"	18154	4,08	8	-	239727	221573	670819					"	"	"
1886	365000	185			142228	20890	"	21270	5,31	8	-	259854	238270	677417			808,5	12,8	"	"	"
1887	372500	186			147413	21775	"	21120	5,28	8	-	298771	277651	699309			823-		"	"	"
1888	395000	195			153525	23660	"	19796	4,95	8	-	266782	246985	728737			808,5	17,-	"	G. M. L.	"
1889	352000	245			196148	27555	"	57421	14,35	8	5	356944	299523	805012			1000	20,-	"	"	"
1890	741000	298			239727	31732	"	51985	12,99	8	5	415946	364010	888773		15232	1033	17,-	"	"	"
1891	593000	284			223579	33555	"	49206	12,41	8	5	617367	568060	818233		14439	1036	17,-	"	"	A. J. G.
1892	521000	266			210030	35055	"	53441	13,36	8	6	529797	476356	885426		31433	980	16,5	"	A. B.	"
1893	589000	271			222227	36295	"	55618	13,91	8	6	589748	554130	920031	20000		1163	14,5	"	"	"
1894	677000	266			218032	37420	"	58164	14,54	8	8	680446	622332	1.051063	20000		1020	14,5	"	"	"
1895	684000	271			220099	38813	"	102068	25,51	10	10	687929	585860	1.230903	35000		1200	15,-	"	"	"
1896	775000	310			268340	43738	"	106927	26,73	10	0	777256	670329	1.412764	45000	25000	1400	16,-	"	"	"
1897	857303	361	19		313150	51557	"	136788	34,19	10	10	867700	730912	1.551439	45000	50000	1825	16,-	"	"	"
1898	1.045878	414	21		381271	56446	"	155595	38,90	10	10	1.062719	907154	1.638185	45000	80.000	2042	15,4	"	"	"
1899	1.094966	416	22		391263	61890	"	219375	54,84	10	10	1.103242	883916	2.064935	45000	145000	2024	22,5	"	"	"
1900	897369	372	22		367396	71563	"	41655	10,41	10	10	902649	861993	2.143298	45000	285000	945	27,3	"	"	"
1901	675514	308	22		291917	72674	"	-31053	-7,76	5	5	681999	713052	2.075754	45000	285000	675	23,1	"	"	"
1902		245					"	-	-						45000				"	"	"
1903		242			234243	70655	"	-21073	-5,26					2.033476	45000	212534			"	"	"

J. L. = Jacques Lamm. v. H. = v. Heidenstam. A = Akrell. C. R. L = C. R. Lamm. G. M. L. = Gustaf M. Lamm.
A. J. G = A. J. Granell. A. B. = A. Börjeson.

Ludwigsbergs Verkstads Aktiebolags verkstäder 1903.

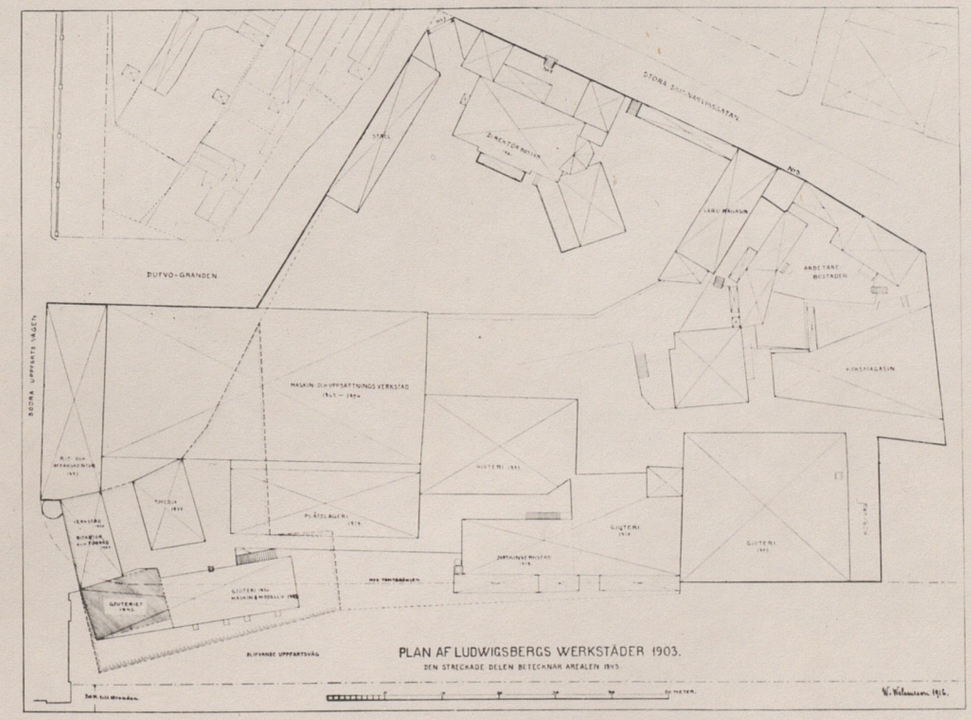

Understödsfonder m. m.

Hvilket år den vid verkstaden ännu befintliga sjuk- och begrafningskassan bildades kan icke exakt uppgifvas, men i Dec. 1864 utbetaltes från densamma begrafningshjälp efter min fader, målaren W G. Welamsson, och uppgick denna då till 30 Rdr.

Då medlemsskapet i kassan var frivilligt växlade såväl medlemsantalet som inkomsterna mycket under årens lopp. Under åren 1875—1885 utgick sjukhjälpen med 6 kr. pr vecka och begrafningshjälpen var 60 kr., månadsinbetalningen utgjorde 60 öre. I april 1886 blef medlemsskapet obligatoriskt och sjukhjälpen höjdes till kr. 1,25 pr dag samt begrafningshjälpen till 75 kr. Enligt bestämmelserna af år 1903 erhöll gift medlem 2 kr., ogift öfver 18 år, 1,75 och under 18 år 1,— kr. pr. dag i sjukhjälp, samt resp. 100,—, 100 och 75 kr. i begrafningshjälp. Månadsinbetalningarne voro resp. 1 kr., 0,75 och 0,50 pr medlem. Vid utgången af år 1903 ägde kassan en grundfond på 27,172,35 kr.

Vid årsstämman den 20 Apr. 1891 beslöt bolaget att af tillgängliga vinstmedel bilda en "Fond för understöd och för framtida pensionering af arbetare" och afsatte härför ett belopp af 2,500 kr. Genom årliga bidrag ökades denna fond och utgjorde densamma vid 1903 års utgång kr. 80,658,10.

Till minne af sin 40 åriga födelsedag och sin 20 åriga verksamhet vid Ludwigsberg, stiftade direktör C. R. Lamm 1896 en fond som han till sin avlidne faders minne benämde "Jacques Lamms Enkefond" och öfverlämnade en summa af 5,000 kr. af hvilka räntan skulle utgå till pensioner åt enkor efter vid verkstaden anställda arbetare, förbehållande sig donator att under sin lifstid, eller till dess han anorlunda bestämde, själf bestämma om hvilka som skulle erhålla understöd härifrån. Om Ludwigsbergs verkstad skulle upphöra att bedrifvas skulle beloppet öfverlämnas till Maria Församlings fattigvårdsnämnd, att förvaltas för sagda ändamål.

Vid minnesfesten, den 3 Dec. 1893, till firandet af verkstadens 50 åriga tillvaro, öfverlämnade direktör C. R. Lamm, till minne af sin fader, ett belopp af 10,000 kr. att af bolaget förvaltas under namn af "Jacques Lamms pensionsfond" och af hvilka räntan skulle användas till att bestrida fyllnadspensioner till de personer som tjänat honom innan verkstaden 1877 öfvergick till Ludwigsbergs Verkstads Aktiebolag, samt därefter framgent varit i bolagets tjänst. Vid 1903 års utgång uppgick denna fond till 15,322,56.

I sambad med aktiemajoritetens öfverlåtelse till Münchens Bryggeri Aktiebolag, den 1 Jan. 1904, ordnades pensionsfrågorna så, att i och för beredande af understöd och pensioner åt vissa i verkstadsbolagets tjänst anställda personer skulle, dels till utdelning en gång för alla användas ett kontant belopp af 50,000 kr. och dels afsättas en pensionsfond om 150,000. För fondens förvaltning och för bestämmandet af pensionernas belopp tillsattes en nämnd bestående af ingeniör C. R. Lamm, bankofullmäktigen C. A. Weber och v. Häradshöfdingen Walter Philipson.

Den til utdelning bestämda summan, som tillsammans med upplutna räntor uppgick till 52,000 kr. utdelades den 1 Juni 1904, till 16 af bolagets tjänstemän och förmän i poster varieranda mellan 14,000 och 350 kr. beroende af uppnådda tjänste- och levnadsår.

Förutom bolagets förutvarande 4 pensionärer, tillerkändes ytterliggare 49 personer, som då varit i bolagets tjänst i minst 10 år, årliga pensioner till olika belopp, allt efter då uppnådda tjänsteår, att utgå från det år då de, utan eget förvållande afgingo från verkstaden, eller om de där, på grund af nedsatt arbetsförmåga, fingo sin lön nedsatt till mindre än 75 % af den förutvarande.

Bestyret med förvaltningen af denna fond, äfvensom utbetalningen af de kvartalsvis utgående pensionerna uppdrogs åt Stockholms Inteckningsgaranti Aktiebolag. Förvaltningen af Jacques Lamms fond för tilläggspensioner äfvensom af Enkefonden öfvertogs af ingeniör C. R. Lamm, som iklädde sig personligt ansvar för desamma. Utbetalningsbestyret för dessa uppdrogs åt särskild person, herr O. Englund, som ännu förrättar detsamma.

Personalia.

Under årens lopp hafva följande befattningar vid verkstaden innehafts af nedan nämnde personer. Verkmästare: C. H. Carlsson, åren 1849—1866, Robert Carlsund 1866—1869, Aug. Ullner, 1870—1874, O. Deurell, 1875—1878, C. R. Lamm, 1878—1881 och A. F. Börjeson 1881—1904. Såsom bokförare och kassörer: A. G. Björkmanson, till 1858, C. A. Brundén, 1858—1870, A. Blomqvist 1869—1909.

Ofvan nämnde ingeniör C. H. Carlsson, hvilken sedan 1875 drifver verkstads- och gjuteriirörelse på Löfholmen under firma Bröderna Carlssons gjuteriaktiebolag, är ännu i lifvet, och kunde den 26 Juni 1915 fira sin 75-åriga födelsedag. Under sin anställning vid Ludwigsberg, som fortgick under cirka 17 år, tjänstgjorde han både som bokhållare, ritare och verkmästare.

Ända till åren 1877—78 ingick det i verkmästarens åligganden att även sköta ritkontoret. I Dec. 1879 anställdes ing. E. Öhman, som ledare af ritkontoret och den 7 Apr. 1884 började mitt arbete på ritkontoret, som ritbiträde åt honom. År 1885 blef ing. A. J. Granell anställd som konstruktör för ångspruter och pumpar, och öfvertog sedermera chefskapet för hela ritkontoret. I början 1904 lämnade han denna befattning och började egen verksamhet vid Tullgarns Verkstad i Upsala. Under ing. Granells chefstid infördes flera nya ordningar på ritkontoret, bland hvilka må nämnas förändringen af arbetstiden. Denna hade förut varit lika med den i verkstäderna, eller från kl. 7 fm. till 7 em. med 1 ½ timmes middagsrast. Detta ändrades nu till likhet med å andra ritkontor eller från kl. 9 fm. till 5 em. med en half timmes frukostrast, hvarjemte ett särskiltdt frukostrum anordnades för kontorspersonalen. Äfven beviljades en tids semester under högsommaren. Denna var, att börja med 3 dagar, som sedermera ökades till en vecka och sedermera blef 2 veckor.

Personalen på ritkontoret, som 1884 bestod af två personer, ökades 1885 och följande åren och höll sig därefter mellan 8 och 12 personer. Förhållandena personalen emellan och mellan chef och personal voro de allra bästa. Mycket skulle kunna anföras från dessa år, då "stammen" var ung och skämtet ofta stod högt i tak, görande arbetet lätt och lekande. Sedan dess hafva leden glesnat, och för de ännu kvarstående hafva åren och tidens allvar lagt sitt lugn öfver sinnena. De mångfaldiga bevis på intresse och välvillja som under årens lopp kommo personalen till del från direktör C. R. Lamms sida, skola dock alltid bevaras i tacksam hågkomst, huru än tiderna förändras.

De af personalen som år 1904 haft anställning vid Ludwigsberg i 10 år eller mera, och som ännu, år 1916 hafva sin verksamhet därstädes äro, nämnda efter anställningsår, på ritkontoret: W. Welamsson 1871, Aug. Ahlström 1885 och P. O. Modeer 1893. På affärs- och verkstadskontoren: G. Schwartz 1874, A. Johnson 1884, N. G. Winckler 1885, Th. Adler 1891 och O. Englund 1891. I Verkstäderna: kopparsl. A. G. Lindbom 1870, Svarfv. A. Wallgren 1877, Snickare A. K. Ekström 1880, Aug. Johansson 1881, Plåtsl. K. J. Svensson 1883, Muraren P. A. Lindeblad 1883, F. d. snickareförman N. M. Pettersson 1884, F. d. filareförman G. D. Eriksson 1884, F. T. Rehn 1884 och J. Andersson 1885, Borraren A. A. Grusell 1885, Smederna K. G. Westerling och J. A. Lundgren 1886, F. d. svarfvarförman A. E. Nilsson 1888, Rensaren A. H. Nilsson 1888 samt plåtslagareförman F. R. Bodin 1896.

Af de 21 personer som på minnesfesten den 23 Dec. 1893 tilldelades Kungl. Patriotiska Sällskapets medalj för langvarig och trogen tjänst, hafva nu de flesta lämnat detta lifvet. Följande äro ännu kvar vid verkstaden, nämligen A. G. Lindbom, W. A. E. Welemsson och A. Wallgren.

Under förhoppning att Ludwigsbergs Verkstad alltjämt måtte ega bestand, och att, då den följande perioden af dess historia en gång skall tecknas, det må visa sig att dess personal in i det sista varit de gamla traditionerna trogna och hvar på sin plats gjort sitt bästa, afsluta vi härmed vår lilla minnesteckning öfver dess första, sa minnesrika, perioden af dess tillvaro.

Stockholm i Maj 1916.

W. A. E. Welamsson.

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden
LÄSESALSLÅN
60001000344621

books2ebooks.eu

www.books2ebooks.eu

e-böcker från ditt bibliotek av

eBooks on Demand

digitaliserad av

Kungliga Biblioteket

National Library of Sweden